

Siden William Robertson Smiths *Lectures on the Religion of the Semites* fra 1889 har ritualer ofte været betragtet som en essentiel del af fænomenet religion i bred og allerbredeste forstand, navnlig i den sociologisk prægede religionsforskning, der mere eller mindre eksplicit har forbindelse tilbage til Arnold Van Genneps *Les rites de passage* (1909) og til Émile Durkheims *Les formes élémentaires de la vie religieuse* (1912). Men også i den tilgang til religion, der snarere har hæftet sig ved religionernes betydningsside, dvs. både den fænomenologiske (fx Mircea Eliade), den kulturanalytiske (fx E.E. Evans-Pritchard), den strukturelle (fx Edmund Leach) og den kognitive (fx Lawson & McCauley), har ritualer indtaget en mere eller mindre fremskudt plads. Med Victor Turners studier (navnlig *The Ritual Process*, 1969) fik religionens rituelle dimension en særlig bevågenhed. To positioner, der indtil videre har indtaget en noget marginal stilling i forhold til religionsvidenskabens hovedstrømninger, Walter Burkert med *Homo Necans* og René Girard med *La violence et le sacré* (begge 1972), rakte tilbage til 1800-tallets sidste halvdel ved at genoptage religionsvidenskabens spekulative tradition og formulere teorier om religionens væsen ved at opstille modeller for dens oprindelse, og begge kredsede (i Durkheims ånd) om ritualernes kollektive handlinger som udtryk for religionens inderste væsen. Endelig så man i 1990'erne en række monografier, der helt grundlæggende forsøgte at grundlagsbestemme ritualer; mest fremtrædende er her E. Thomas Lawson & Robert N. McCauleys *Rethinking Religion* (1990), Cathrine Bells to bøger, *Ritual Theory, Ritual Practice* (1992) og *Ritual. Perspectives and Dimensions* (1997), samt Roy Rappaports *Ritual and Religion in the Making of Humanity* (1999), der er et ambitiøst forsøg på at integrere en grundlæggende inspiration fra Durkheim og Radcliffe-Brown med bl.a. semiotik og religionsfænomenologi i en samlende kulturteori. Som et særligt tegn på en tidsånd, der er ritualstudier velvilligt indstillet, kan man se påbegyndelsen i 1987 af et tidsskrift, viet til ritualstudier, *Journal of Ritual Studies* (udgivet i Pittsburg, PA).

Den ret markante religionsvidenskabelige interesse for ritualstudier er næppe helt uden sammenhæng med en vis tendens til re-ritualisering i samfundslivet generelt, i det mindste ved visse festlige lejligheder eller i visse spændingsfyldte situationer; ikke alene genoptages traditioner eller måske snarere opfindes nye 'traditioner', men der kan måske også argumenteres for opkomsten af en større tålsomhed over for ritualiseret adfærd uden påviseligt rationale. Også i teologien har man i øvrigt kunnet spore en tendens til en større åbenhed over for kristendommens traditionelle rituelle dimensioner, der ellers ikke har indtaget nogen specielt fremtrædende plads i den teologiske selvrefleksion.

Bidragene til dette temanummer af *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* har baggrund i oplæg, fremlagt ved et uformelt seminar over emnet "Myter og ritualer", der blev af-

holdt ved Institut for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet, 24.-25. august 2000. Seminaret var et led i en bestræbelse på at samle indsigter i emnet "Ritualistik", i første række som et fælles initiativ ved Det Teologiske Fakultet i Århus, men i anden omgang også med inddragelse af fagkolleger fra andre institutioner. Seminaret havde derfor også inviteret ansatte fra Religionshistorie ved Københavns Universitet til at deltage. I fremtiden håber vi at kunne udvide kredsen af kontakter i både ind- og udland.

Emnet "Myter og ritualer" er naturligvis traditionelt, for så vidt som netop denne kombination har en fyldig forskningshistorisk baggrund, ikke mindst i dansk religionsvidenskab og dansk bibeleksegese, der fra 1920'erne og fremefter var præget af den britiske "myth and ritual-school"; denne tradition, hvis sidste manifestation herhjemme måske var den meget læste og benyttede bog *Myter i Det gamle Testamente* (1972), forudsatte formentlig, at ritualer var udtryk for betydning, som i mere eller mindre direkte form også forekom i myter. Men et sådant ligefremt forhold mellem ritual og en given (religiøs) betydning kan ikke længere forudsættes som en given sag: Der findes ritualer uden betydning, og der findes ritualer, som har en anden betydning end det, der befordres af det samme samfunds myter eller doktriner. Når "myte og ritual" blev valgt som emne for dette seminar, var det da heller ikke for at give kunstigt åndedræt til et gammelt paradigme, men derimod for at afprøve forbindelsens aktuelle relevans: Hvad lader sig aktuelt sige med "myte og ritual" som stikord?

Som artiklerne her i nummeret viser, lader der sig sige meget forskelligt. Ingen af artiklerne er afhængig af bestemte forudantagelser om et bestemt forhold mellem ritual og 'myte' (og anden form for sprogligt artikuleret betydning). I stedet afdækker Tove Tybjerg tidlige fremhævelser af ritualernes betydninger og tidlige formuleringer af et myte-ritual-paradigme, mens Erik Sand giver et tilbageblik på og en kritik af et ældre dansk forsøg i den ligefremme myte-ritual-genre. To artikler angår brugen af ritualer i moderne asiatiske religioner; Jørn Borup redegør for ritualers ambivalente stilling i buddhistiske traditioner, herunder moderne japansk Zen, og Marianne Qvortrup Fibiger demonstrerer moderne hindu-ritualers brug både som identitetsbefæstende faktor internt i en gruppe (tamiler i Danmark og Nordeuropa) og som udtryk for en integrationsstrategi i forhold til et eksternt samfund. Jesper Sørensen overvejer forholdet mellem ritual og magi og de kognitive kategorier, der er impliceret i magisk handling, mens Hans J. Lundager Jensen med udgangspunkt i to ritualekomplekser, et gammeltestamentligt og et moderne dansk, analyserer overensstemmelser og modsigelser i forholdet mellem rituel praksis og diskursiv fortolkning. En artikel af Jørgen Podemann Sørensen om religiøs sprogbrug og ritualer, der er en forlængelse af de overvejelser over en ritualistik, som han opridsede i nærværende tidsskrifts nr. 20 (1992) måtte desværre af omfangsmæssige grunde udskydes til det kommende nummer af *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift*.